

casegin les proves, sinó per no cansar.

La *ú* en lloc de la *o* de *lor* ILLORUM és una propagació de la forma del dat. plural *lur* de la llengua antiga, en el qual la *u* és deguda al model del datiu de singular *lui*, que havia estat comú a totes les llengües romàniques. Però sobre això bastarà remetre al que ja vaig exposar a *Lleures*C, 263 i al vol. I de l'ed. de les *Vides*R, p. 21 (s'hi pot afegir que si bé a les *Vides*R es troba quasi sempre *lur* sense *-s* com a datiu, no hi manca ja algun cas de *lus*, com ara en el 55v2).

Llurcar, V. *llucar* *Llureia*, V. *lliurea* (LLIUERE)
Llúria, V. *llúria*

Llúria: el nom català del gran Almirall és *Llúria*, com és encara tradicional, per transmissió multisecular, pronunciar el nom de la gran família a les seves antigues propietats i feus d'Urgell. La forma i l'accentuació *Lloria* adoptada en la *GrEnciclC* és totalment errònia aquella i insuficientment fundada i immotivada aquesta. Que alguns dels noms de lloc italians es pronuncien *Loria*, s'explica per la influència del grec de Calàbria i per ultracorreccions dialectals italianes: per més que allà hi hagi hagut alguna fluctuació, el nom català és *Llúria*, i no ens han de preocupar els prejudicis d'alguns erudits italians (no tots sincers en certes manifestacions catalanòfiles).

Fer llurro, potser alteració d'un *fer llur* en el sentit de 'treballar per altri' (cf. *AlcM*, s. v. *llur* I, § 3), contaminat per *fer burro* 'no tenir basa en el joc de cartes'.

Llusc, *llusco*, V. *llusc* *Lluserna*, V. *lluerna* *Llusir*, V. *lluir* *Llusquern*, V. *llusc* *Llusquina*, V. *llesca* *Llussar*, *llussiar*, V. *llossar*

LLUSTRE, 'brillantor', 'lluïssor incerta i escassa de la claror diürna', del ll. LŪSTRARE 'purificar', 'il·luminar', i de LŪSTRUM, del qual era derivat aquell, i que designava alhora la purificació i la seva cerimònia, així com l'hora de l'alba en què aquesta es realitzava. □ 1.ª doc.: c. 1460.

«La donzella tragué de la caixa mil quatre-cents grans de perles molt grosses e de singular *lustre*, e pregà-l que, per l'amor sua se'n brodàs unes calses, de rahims, e los grans fossen de perles, puix per causa dels raïms la pau era stada feta», JoMartorell (*Ag.*, § 249; III, 170); «una smerla, / ab un tal gest, les plomes e lo *lustre*, / que yo no sé poeta tan illustre / que puga dir les llahors de tal perla», Roís de Corella; i vegeu-ne dues cites de fi S. xv, i una del xvii, en *AlcM*. Busa-N., 1507 (igual que el seu model castellà), porta «*lustre* en la pintura: splendor, umbra, tonus, amorge»; OPou: «COLORS --- blanc: albus; blanc ab *lustre*: candidus; com la neu: niveus», i d'altra banda «tenir la casa uberta per a la gent de *lustre*: patere domum alicuius illustribus hospitiibus» (*TbPu.*, 321); i és de notar que, si bé Pou ja posa generalment les *ll.* a la moderna, aquest mot l'escriu tots dos cops amb *l.*

En aquestes accepcions no dubtem que el mot ens vingué per conducte de l'it. *lustro*, que ja fou usat per

Dante, i *lustrare* ja pel Boccaccio i pel Vasari (1.ª meitat S. xvi); característic d'això és el fet que el donin com a terme de pintura (Busa-N.) o «de colors», que per al cas deu ser el mateix; i no diguem ja com indica art sumptuari el passatge del *Tirant*. Altrament la *-e* del cast. *lustre*, i la *-s-* del fr. *lustre*, revelen també manlleu de l'italià, llevat que al castellà degué arribar per via del català aquest italianisme, que altrament no s'hi justificaria la *-e*. Del mateix caràcter savi han de ser els derivats.

Però en l'acc. relativa a la claror crepuscular, el mot és propi del català, i aquest es presenta amb senyals de transmissió hereditària des del llatí. Ja en Lacav.: «entre dos *llustres*: comensant a faltar lo llum del dia, comensant a fer-se nit: = dubia luce» (p. 675b), i Belv. «entre dos *llustres*, entre dos luces, in *crepusculo*» (que Lab. 1840 aclareix «al matí y al vespre»); i el *DAG.* troba «entre dos *llustres*», «al anochecer o al amanecer» a Bna. 1634.

Aquesta frase, en efecte, és locució ben viva en català central, i usada prou sovint pels seus conreadors literaris: «a dos quarts de cinc del matí --- obria de bat a bat les portes del camaratxot ---; després --- sortia per anar a l'obligació ---; a la tarde, entre dos *llustros*, tornava a obrir-se el magatzem, y's veia al nostre home, dret, sota l'immens davantal de la xemeneya, tallant crostonets de pa blanquíssim, --- y donant tímidas caxalades a ---, embolicat en paper d'estrassa, que li servia de tovalló per axugar-se 'ls dits després d'haver sopat», EmVilanova (*Esc. Barcelonines*, c. 1885, 81). També translàticament: «Absolt, l'han absolt! --- D'aquell dia ençà tot és boirós: les impressions més fortes les passàvem al mig d'un estaborniment que mantenia l'ànima entre dos *llustres*. Desseguida va venir la veu de que tots els processats aniríem a parar a una colònia ---», Coromines (*Presons Imag.* xv, p. 201, però en l'autògraf havia posat *llustros*).

Inseparable d'això, però ja no és barceloní, és l'adjectiu *llustre* o *llostre*, no registrat per cap dicc. fins als de Fabra: «—Ibo! Oh, l'Ibo! —vaig començar a cridar, quan ja era tan *llustre* que les fognades, que de clar en clar, esclataven, il·luminaven el bosc», Mrn. Vayreda (*Puny.* xv, 240; i, 188). De fet així és com ho tinc sentit en el Maresme: i parlant tant de l'alba com del capvespre: «fa un mes, a quarts de quatre, ja era clar, ara encara és *lústræ*» deia un pescador de Sant Pol (1930); «anava a poc a poc, que no hi veia gaire, perquè ja era *llustre*», ibid. (1974). *AlcM* ho anota de Solsona i Cardona, i en una frase ja fa *llustre* «ja fa claror del matí» a Molins de Rei.

Però també hi ha una variant *llostre*, aquesta més al Nord. Recordo d'una prosa de Ruyra (crec a *Pinya de Rosa*, i ja *Marines i P.*, si bé no ho retrobo) «ja és *llostre*» en el vespre, quan ja és mig fosc; jo mateix vaig anotar «ja és *lòstræ*» als meus parents de Biure d'Empordà el 1931; i ja ho havia registrat el Lab. com a «ter<ritorial>», si bé només des de l'ed. de 1864, definint-ho «vespre, fosc»; i el *DiAguiló* ho recollí directament molt bé (si bé grafiant-ho malament, amb